Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:10

om jämställdhet

I betänkandet behandlas sex motioner om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet m. m. som har väckts under allmänna motionstiden i januari 1982.

Sammanfattning

De motioner utskottet behandlar i detta betänkande har väckts under allmänna motionstiden i januari 1982 och handlar om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet. Utskottet avstyrker yrkanden om en utvärdering av jämställdhetslagen samt om ändringar i lagen. Anledningen härtill är att lagen trädde i kraft så sent som den 1 juli 1980 samt att erfarenheterna av lagen därför är begränsade.

Utskottet avstyrker en motion angående undanröjande av kvarstående hinder för en ökad chefsrekrytering av kvinnor inom företagen mot bakgrund av att JämO med stöd av lagen kan vidta den typ av åtgärder som begärts.

Utskottet behandlar avslutningsvis två motioner som berör meritvärdet av vård i hemmet av egna barn m. m. vid intagning till utbildning och vid anställning.

Motionerna

1981/82:641 av Ann-Cathrine Haglund (m) och Birgitta Rydle (m)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en utvärdering av lagen om jämställdhet i arbetslivet.

1981/82:667 av Ann-Cathrine Haglund (m) och Birgitta Rydle (m)

I motionen yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att vårdarbete i hemmet bör utgöra merit vid intagning till utbildning och vid anställning.

Motiveringen till yrkandet återfinns i motion 1981/82:666. Yrkande 2 har behandlats i betänkande AU 1981/82:21.

1981/82:1504 av Maja Bäckström m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av jämställdhetslagen i syfte att begränsa arbetsgivarnas möjligheter att genom skadestånd "betala bort" misshaglig personal.

1981/82:1073 av Gertrud Hedberg m. fl. (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen angående en skärpning av lagen om jämställdhet i arbetslivet.

1981/82:1960 av Görel Bohlin (m) och Inger Lindquist (m)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att vård av barn i hemmet skall få tillgodoräknas som merit vid anställning och befordran i statlig tjänst.

1981/82:1962 av Hadar Cars (fp) och Gertrud Hedberg (fp)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om överläggningar i syfte att undanröja kvarstående hinder för en ökad chefsrekrytering av kvinnor inom företagen.

Jämställdhetslagen

I lagen (1979:118) om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet stadgas att en arbetsgivare inte får missgynna en arbetstagare eller en arbetssökande på grund av hans eller hennes kön. Detta gäller vid t. ex. anställning, befordran, permittering och uppsägning.

I lagen föreskrivs vidare att en arbetsgivare inom ramen för sin verksamhet skall bedriva ett målinriktat arbete bl. a. i syfte att göra arbetsförhållandena lämpade för både kvinnor och män. I fråga om aktiva åtgärder för jämställdhet får andra regler fastställas i kollektivavtal än som anges i lagen. Kollektivavtal finns när det gäller den privata arbetsmarknaden bl. a. mellan LO och SAF samt mellan PTK och SAF. För anställda i kommunerna tas hithörande jämställdhetsfrågor upp i gällande medbestämmandeavtal. På den statliga sidan – exkl. de statliga företagen – saknas ännu avtal. Jämställdhetsarbetet bedrivs inom denna sektor därför med stöd av jämställdhetslagen och förordningen (1980:540) om jämställdhet mellan kvinnor och män i statlig anställning.

Skadestånd kan enligt lagen utdömas till den som missgynnas vid t. ex. anställning.

Regeringen utser en jämställdhetsombudsman (JämO) och en jämställdhetsnämnd som skall se till att lagen efterlevs. Lagen innehåller också regler om rättegång i diskrimineringstvister m. m.

Utskottet

Utskottet kan först konstatera att jämställdhetslagen varit i kraft en förhållandevis kort tid. Lagen antogs av riksdagen hösten 1979 och trädde i kraft den 1 juli 1980. JämO, som har till uppgift att tillse att lagen efterlevs, hade fram till den 18 november 1982 väckt talan vid arbetsdomstolen om

könsdiskriminering i 14 fall. Ytterligare fall har stämts in av de fackliga organisationerna. I några fall har talan återkallats efter förlikning. Dom har avkunnats i fem fall. Erfarenheterna av lagen är alltså begränsade. Det är mot den bakgrunden enligt utskottets mening för tidigt att ha en mening om jämställdhetslagens effekter. Att redan nu göra en *utvärdering av jämställdhetslagen* vilket yrkas i motion 641 av Ann-Cathrine Haglund (m) och Birgitta Rydle (m) förefaller därför föga meningsfullt och avstyrks av utskottet.

I två motioner yrkas specifika *ändringar i jämställdhetslagen.* Detta gäller motionerna 1073 och 1504.

I motion 1073 av Gertrud Hedberg m. fl. (fp) yrkas dels att en medsökande till en privat tjänst skall ha rätt att på begäran få en skriftlig redogörelse för vilka meriter den har som anställs, dels att anmälningstiden för brott mot lagen förlängs. Maja Bäckström m. fl. (s) yrkar i motion 1504 att den som utsatts för diskriminering vid anställning inte enbart skall kunna räkna med visst skadestånd utan också att anställningen omprövas.

JämO har i skrivelse till regeringen den 31 augusti 1982 tagit upp bl. a. de frågor som behandlas i motionerna 1073 och 1504. Med hänvisning till att motionärernas frågor sålunda redan har aktualiserats i regeringens kansli är några ytterligare åtgärder från riksdagens sida inte påkallade. Utskottet vill dock med anledning av de båda motionerna anföra följande.

När det gäller kravet på omprövning av en anställning i samband med könsdiskriminering finns det redan möjlighet vid statlig anställning för den som anser sig missgynnad att samtidigt överklaga tillsättningen genom besvär till överordnad myndighet eller regeringen och föra talan angående diskriminering enligt jämställdhetslagen. Utskottet utgår ifrån att regeringen, om arbetsdomstolen finner att en diskriminering i lagens mening har skett, beaktar ett sådant domstolsutslag vid sin prövning av tillsättningsärendet. Även i kommuner med besvärsnämnder bör ett motsvarande förfarande vara möjligt. Slutsatsen är att motionärernas önskemål när det gäller den statliga sektorn och delar av den kommunala redan synes vara tillgodosett.

När det gäller anställningar på den privata arbetsmarknaden finns i dag som regel inte några på förhand givna meritvärderingssystem eller särskilda regler för tillsättningsförfarandet. Inte heller brukar anställningsbeslut kunna överprövas. Jämställdhetslagen och dess bevispresumtionsregler skall tillämpas mot den bakgrunden (jfr AD 1982 nr 139). Om man anser att skyddet för de diskriminerade behöver skärpas i de hänseenden som anges i motionerna 1073 och 1504, bör det enligt utskottets mening snarare ske genom det ökade inflytande över företagens personalpolitik som medbestämmandelagen och medbestämmandeavtalen har skapat utrymme för (jfr AU 1982/83:4). Ändrade regler för tillsättningsförfarandet, däribland frågan om överprövning av anställningsbeslut, bör på denna del av arbetsmarkna-

den i första hand tillskapas av parterna själva genom regler i kollektivavtal.

I motion 1962 yrkar Hadar Cars (fp) och Gertrud Hedberg (fp) att statsmakterna initierar överläggningar med de största företagen i syfte att undanröja kvarstående hinder för ökad *chefsrekrytering av kvinnor* inom företagen.

Enligt jämställdhetslagens 6 § skall en arbetsgivare inom ramen för sin verksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja jämställdhet i arbetet. Enligt utskottets mening finns det inget som hindrar att JämO med stöd av lagen tar upp överläggningar med det syfte som yrkas i motionen. Någon åtgärd med anledning av denna är därför inte påkallad.

Utskottet tar avslutningsvis upp två motioner som rör *meritvärdet av vårdarbete i hemmet vid anställning m. m.* Det gäller dels motion 667 av Ann-Cathrine Haglund (m) och Birgitta Rydle (m) om att vårdarbete i hemmet bör utgöra merit vid intagning till utbildning och vid anställning, dels motion 1960 av Görel Bohlin (m) och Inger Lindquist (m) att vård av barn i hemmet skall få tillgodoräknas som merit vid anställning och befordran i statlig tjänst.

Vad först gäller yrkandet i motion 667 om vårdarbete i hemmet som merit vid intagning till utbildning finns redan regler om detta i högskoleförordningens (1977:263) föreskrifter om tillträde till grundläggande högskoleutbildning. Enligt 5 kap. 33 § i denna förordning ger arbete i eget hem för vård av barn under 10 år eller för vård av en eller flera personer på grund av sjukdom, ålder eller handikapp poäng för arbetslivserfarenhet. Motionärens önskemål på denna punkt synes därmed enligt utskottets mening redan vara tillgodosett. När det gäller det andra yrkandet om vårdarbete som merit vid anställning har utskottet konstaterat ovan att det f. n. inte finns bestämda regler, vare sig i lag eller kollektivavtal för meritvärdering på den privata delen av arbetsmarknaden. Utskottet har också framhållit att eventuella problem till följd av detta bör lösas genom kollektivavtal.

När det gäller statlig anställning som särskilt tas upp i motion 1960 gäller redan enligt förordningen (1978:61) om tillgodoräknande av tid för föräldraledighet vid tillsättning av statligt reglerad tjänst att sådan ledighet i vissa fall får tillgodoräknas. Det gäller de fall då vederbörande är ledig från en anställning som vid tillsättningen beaktas i förtjänsthänseende. Jämställdhetskommittén har i sitt betänkande (SOU 1982:18) Förvärvsarbete och föräldraskap föreslagit att vård av barn skall räknas som merit vid statlig anställning även i vissa andra fall. Det gäller för nytillträdande arbetskraft vid vård av barn under tre år samt för föräldrar som uppbär föräldrapenning i samband med barns födelse. I det senare fallet skall ledigheten enligt förslaget motsvara minst fyra månaders heltidsarbete. Betänkandet har remissbehandlats och bereds f. n. i regeringens kansli.

Mot bakgrund av vad utskottet här har anfört bör motionerna 667 och 1960 inte föranleda någon åtgärd.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *utvärdering av jämställdhetslagen*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:641,
2. beträffande *ändringar i jämställdhetslagen*
   att riksdagen avslår motionerna 1981/82:1073 och 1981/82:1504,
3. beträffande *ökad chefsrekrytering av kvinnor*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:1962,
4. beträffande *vårdarbete i hemmet som merit vid anställning m. m.*
   att riksdagen avslår motionerna 1981/82:667 yrkande 1 och 1981/82:1960.

Stockholm den 18 november 1982

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Lars Ulander (s), Anders Högmark (m), Karin Flodström (s), Nils-Olof Grönhagen (s), Lars-Ove Hagberg (vpk), Gustav Persson (s), Ingrid Hemmingsson (m), Sten Östlund (s), Börje Hörnlund (c), Håkan Stjernlöf (m), Bo Nilsson (s), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp).